

NOVI VAL VELIKIH IMIGRACIJA U EUROPI I EKONOMSKE IMPLIKACIJE ZA HRVATSKU I NOVE ČLANICE EUROPSKE UNIJE

Radmila JOVANČEVIĆ*

U radu se naglašava potreba temeljitijeg praćenja dinamike promjene broja stanovnika i dugoročnih promjena udjela u svjetskom bruto domaćem proizvodu. Rad se usredotočuje na istraživanje migracijskih trendova u Europi od 2002. do 2016. godine. Posebno poglavlje posvećeno je novim članicama EU-a i povećanoj mobilnosti njezinih građana nakon ulaska u EU, kao mehanizmu prilagodbe na razini EU-a. Naglašava se potreba preciznijeg praćenja promjena mobilnosti građana na razini država članica unutar EU prostora, kao i dugoročnih ekonomskih posljedica takvih kretanja stanovnika. Analizira se utjecaj vještina i obrazovanja migranata na razvoj zemalja odredišta. Uspješna politika na razini zemalja članica EU-a trebala bi rezultirati iz planiranja takvih očekivanih globalnih promjena u migraciji, vodeći računa o strukturi gospodarstava pojedinih zemalja članica.

Ključne riječi: *rast populacije, emigracija, imigracija, mobilnost u EU*

1. UVOD

2015. godine bili smo svjedoci ogromnog useljavanja u Europu, prvenstveno stanovništva s Bliskog Istoka. Nestabilne političke i ekonomske prilike u tom području (koje traju gotovo pola stoljeća - od iransko-iračkog rata do današnjih dana), uzrokovale su sve veće iseljavanje stanovništva s područja

* Prof. dr. sc. Radmila Jovančević, Sveučilište u Zagrebu, Ekonomski fakultet
(E-mail: rjovancevic@efzg.hr)

na kojima se vode ratne operacije. Milijuni ljudi bježali su s ratnih poprišta, isprva u krajeve iste države (gdje se nisu vodile vojne operacije), a potom, sve češće, u susjedne „mirne“ zemlje (Egipat, Jordan, Libanon, Tursku).

Mnoge su zemlje u Sjevernoj Africi i na Bliskom istoku u razdoblju dubokih političkih i ekonomskih prevrata. Migranti, bježeći od vojnih sukoba u Afganistanu, Iraku, Libiji i Siriji, prelaze Gibraltarska vrata, kopnene i morske granice koje dijele Tursku i Grčku i uski mediteranski prolaz koji razdvaja sjevernu Libiju i južnu Italiju. Dalje prema jugu, sukobi u Čadu, Eritreji, Maliju, i Nigeriji također stvaraju odljeve radne snage. Ovi novi okidači našli su se u demografskom okruženju koje je idealno za nastavljajanje emigracije u budućnosti.

Na desetine tisuća migranata koji su došli u Europu tijekom kasne 2015. godine i početkom 2016. godine stvorili su dosada neviđenu humanitarnu krizu, koja je povezana sa sirijskim građanskim ratom, a koja je potaknula međunarodnu migraciju. Kako unutrašnje nestabilnosti sve duže traju, povećava se broj izbjeglica iz matičnih zemalja, koji sve češće traže „stalno“ mjesto nastanjanja i zaposlenja. Procjenjuje se da je samo u Turskoj 2,5 milijuna doseljenih iz susjednih zemalja, a u Libanonu više od jednog milijuna. Kako su apsorpcijski kapaciteti tih zemalja ipak ograničeni, sve veći broj pridošlica traži trajno rješenje i na udaljenim destinacijama, pa se mnogim imigrantima Europa čini privlačnim odredištem. Emigranti doživljavaju bogatu Europu kao svoj budući dom, koji će im dati obrazovanje, gdje će naučiti jezik domaćina i u kojoj će u miru i blagostanju živjeti oni i njihovi potomci. Neke zemlje, poput Njemačke, pokazale su veliku predanost u pružanju bezuvjetne zaštite Sirijcima i drugim izbjeglicama iz ratnih zona, dok su višegradске zemlje pokazale nesprijetnost za doček izbjeglica i azilanata.

Pitanja migracije i azila bila su ključnim predmetom rasprave na razini EU-a nakon stupanja na snagu Ugovora iz Amsterdama, do Tamperea i strateških smjernica usvojenih u lipnju 2014. i Lisabonskog ugovora. Danas su prisutne razlike po pitanju migracija, a one su dublje nego u prethodnim krizama. S više od milijun imigranata koji su ušli u EU 2015. godine, imigracijski tokovi dosegli su vrhunac koji je kvalificiran kao “kriza”. Između 2015. i 2016. godine broj izbjeglica u 28 zemalja Europske unije povećao se za 273.000 na 1,6 milijuna. U istom je razdoblju broj izbjeglica u svijetu porastao za 1,4 milijuna, na 16,5 milijuna. Iako se europska migracijska kriza smanjuje nakon 2015. godine, uznemirenost i dalje postoji. Sirijska Arapska Republika, s više od polovice svoje raseljene populacije, i dalje je izvor najvećeg broja izbjeglica širom svijeta. Suočeni s nasiljem, sušom i gladi, izbjeglice iz Južnog Sudana bježe u Sudan, Etiopiju, Keniju, Demokratsku Republiku Kongo, Srednju Afriku i Ugandu.

Broj izbjeglica iz Južnog Sudana dosegao je 1,7 milijuna od izbijanja sukoba (World Bank, 2017.). Nije vidljivo rješenje u kratkom roku za Sirijski sukob, dok je situacija u Ukrajini samo stabilizirana. Tome dodajmo još učinak odluke britanskih građana o napuštanju EU-a, što sve dovodi do podjele između zapadnih i istočnih država Europe u pogledu dugoročne imigracijske politike.

Tako se Europa našla u situaciji za kakvu stoljećima nije znala. Europa je, naime, između 1500. i 1950. godine bila kontinent emigracije koji je napucao Sjevernu i Južnu Ameriku, Australiju i Novi Zeland; vladao Afrikom i većim dijelom Azije, naselio Sibir. Početkom 21. stoljeća, kontinent postaje imigracijski. Iako Europa ima potrebu za priljevom radne snage iz drugih kontinenata, zbog dugotrajnog procesa opadanja nataliteta i starenja stanovništva, valovi doseljenika iz Azije i Afrike nahrupili su brže, u znatno većem broju nego što se za njih Europa pripremila.

Masovne međunarodne migracije odgovor su na ekstremne globalne nejednakosti u stupnju gospodarskog razvoja, ali i na ratne (ne)prilike na tim područjima i imigracije. Takva situacija već ima veliki utjecaj na način života Europljana. Ipak, stavovi javnosti i političara i dalje se nalaze između dviju krajnosti: s jedne je strane popularno neprijateljstvo prema migrantima, obojeno ksenofobijom i rasizmom, a s druge pogled poslovne i liberalne elite koja smatra da su „otvorena vrata“ i ekonomski i etički imperativ (Collier, P. and Betts, A., 2017.).

No može li Europa osigurati prosperitet na dugi rok milijunima novih pridošlica? Prije konačnog odgovora iznijet ću nekoliko činjenica. Ovaj rad nema ambicije odgovoriti na sva pitanja, koja se nameću uz postojeće imigracije, već samo upozoriti kako je dosadašnji pristup bio različit u pojedinim zemljama, što dovodi i do promjena u strukturi europskog stanovništva u 21. stoljeću. Imigraciju treba promatrati kao pitanje dugoročne politike za budućnost koja zahtijeva provedbu dugoročnih strateških mjera ekonomske politike na razini pojedinačnih zemalja članica, kao i na razini čitave Europske unije.

2. EUROPA U SVJETSKOM GOSPODARSTVU

Što se to zbivalo u 20. stoljeću da se Europa našla u položaju koji stoljećima nije iskusila? Povećanje europskog stanovništva između 1913. i 2003. godine (od 51%) bilo je u daleko većoj mjeri zasjenjeno povećanjem svjetskog stanovništva u tom istom razdoblju (indeks 351), a ako se isključi Europa iz svjetskog, tada je indeks povećanja neeuropskog stanovništva od čak četiri do osam puta brži od povećanja žitelja u Europi (Tablica 1). Ta je ogromna razlika

u priraštaju stanovništva rezultanta više čimbenika: a) nastavka iseljavanja iz Europe, naročito u prvoj polovici 20. stoljeća; b) dvaju svjetskih ratova, koji su se vodili pretežito u Europi i odnijeli milijune mladih života i c) španjolske gripe, koja je u razdoblju 1917.-1920. pokosila oko 29 milijuna života.

Smanjivanje broja žitelja u Europi u minulom 20. stoljeću povezano je s ogromnim materijalnim gubitcima, pa je stoga dinamika gospodarskog rasta bila usporena (1913. - 1920., kao i 1939. - 1950.). Zbog toga se učešće Europe u bruto domaćem proizvodu smanjuje, o čemu svjedoči Tablica 1. U razdoblju između 1913. i 2003. godine svijet je ostvario u povijesti nezapamćen napredak u razvitku proizvodnih snaga : BDP svijeta raste u tom razdoblju čak 15 puta, a u Europi za 8,3 puta. Stoga učešće Europe u svjetskom BDP-u pada od 37,9% u 1913. godini na 21,1% u 2003. godini. Prema projekciji OECD-a, očekuje se da će Europa i dalje gubiti svoje značenje i 2030. godine imati svega sedminu svjetskog BDP-a (OECD, 2015.).

Tablica 1. Europa i svijet, 1913. – 2030.

	1913	1950	1973	2003	2030
Stanovništvo (milijuni)					
Zapadna Europa	261	305	359	395	400
Istočna Europa	80	88	110	121	115
Europa (1)	341	393	469	516	515
Svijet	1791	2526	3916	6279	8175
Europa kao % svijeta	19	15,6	12	8,2	6,3
Bruto domaći proizvod (milijardama US\$-kupovne moći 1990.)					
Zapadna Europa	902	1396	4097	7857	12556
Istočna Europa	135	185	591	786	1269
Europa (1)	1037	1581	4648	8643	13825
Svijet	2733	5332	16023	40913	96580
Europa kao % BDP-a svijeta	37,9	29,7	29	21,1	14,3
BDP po stanovniku (u dolarima iz 1990 godine)					
Zapadna Europa	3457	4578	11417	19912	31390
Istočna Europa	1695	2111	4988	6476	11035
Europa (1)	3041	4023	9910	16750	26845
Svijet	1526	2113	4091	6516	11814
Europa (svijet=100)	199	190	242	257	227

(1) Bez stanovništva u Europskom dijelu bivšeg SSSR-a

Izvor: A. Madisson, Contour of the World Economy (Essays in Macro-Economic History), Oxford, 2007.

No sporiji razvoj BDP-a u Europi valja usporediti i sa sporijim rastom stanovništva. Analiza pokazuje da BDP po stanovniku u Europi raste nešto brže nego u svijetu: u razdoblju 1913.-2003.: u Europi je povećanje 5,5 puta (indeks 551), dok je u svijetu indeks 447 (bez Europe bio bi 4,79 puta). Unatoč relativnom padu Europe u svjetskom BDP-u, europski je BDP po stanovniku osjetno veći nego u preostalom dijelu svijeta (2 puta viši u 1913. godini, a 2,57 puta veći u 2003. godini). Ako iz prosjeka „ostalo“ čovječanstvo isključimo Sjevernu Ameriku, Australiju i Japan (najrazvijenije zemlje svijeta 2003. godine), Europa ima BDP po stanovniku i četiri puta viši nego preostali dio čovječanstva. Blagostanje, koje proizlazi iz tih velikih razlika u ekonomskim performansama pojedinih zemalja, nije sada „tajna“, kao što je to bila na početku 20. stoljeća; brojni putnici u daleke zemlje, kao i radio i televizija te pristup internetu, donose danas i u najzaostaliye krajeve svijeta slike blagostanja u kojem uživaju stanovnici drugih dijelova svijeta, pa je i to razlog masovnim migracijskim pokretima, s kojima se Europa danas suočava.

Životni je standard u Europi viši, posebno Njemačkoj, toj magično privlačnoj zemlji za pokrenute siromašne mase. Pored toga, u današnjoj Europi vlada mir, što je iskonska želja ratnim (ne)prilikama izmučenim stanovnicima Bliskog Istoka i Afrike (od Afganistana, preko Iraka i Sirije, do Sudana, Maroka i Nigerije). Otuda dolaze mase, koje se prelijevaju i preko našeg teritorija. Nastojat ćemo prikazati useljeničku politiku Europe i val imigranata koji dolazi.

Starenje radne snage od velike je važnosti za europske zemlje i sve više u žarištu rasprava u članicama EU-a. Sa starenjem stanovništva u Europi, uz demografske i ekonomske neravnoteže, javlja se sve veća potreba za prihvaćanjem međunarodnih imigranata. U Europi je 25 posto stanovništva već u dobi iznad 60 godina ili više, a taj će udio dosegnuti 35 posto 2050. godine (United Nations, 2017.). Budući da mnogi Europljani ne žele prihvatiti više međunarodnih migranata u budućnosti, to će svakako zahtijevati zajedničku pro aktivnu migrantsku politiku. Budući da useljenici mogu ublažiti pad radne snage, uloga imigranata ključna je za većinu zemalja. Međunarodna migracija postala je ključna komponenta dinamike populacije.

3. IZVORI PODATAKA O MIGRACIJAMA

Cilj je ovoga rada utvrditi i prikazati migracijske tendencije u europskim zemljama u 21. stoljeću. Analiza je usmjerena na migracijske trendove od 2002. do 2016. godine, za koje raspoložemo sveobuhvatnim podatcima. U radu je naglasak na državama članicama EU-a, budući da Europska unija kao cjelina još

uvijek nema zajedničku politiku u pogledu migracija prema Europi (iz drugih kontinenata), a onemogućeno je (za sada) slobodno kretanje ljudi između zemalja članica unutar Unije (osim za zemlje unutar Schengenskog sporazuma).

Migracijski tokovi imaju posljedice na ukupna ekonomska kretanja u zemlji iz koje migranti dolaze, što uključuje i stupanj (ne)zaposlenosti u danoj zemlji, i visinu realnih dohodaka zaposlenih, a emigracija i imigracija povratno utječu na stanje na tržištu rada; strukturu zanimanja i obrazovanja i drugo. U zemljama, koje privlače migrante, jedan od čimbenika može biti nestašica radne snage u specifičnim djelatnostima (primjerice građevinarstvo), ali i sve manji natalitet domaćeg stanovništva, popraćen sve većim udjelom stanovništva starijeg od 65 godina. Kako su ti čimbenici vrlo različiti po pojedinim zemljama, to se pritisci na iseljavanje ili useljavanje značajno razlikuju od zemlje do zemlje. To ćemo nastojati dokazati analizom podataka o useljavanju ili iseljavanju u europskim zemljama.

Dva glavna kriterija koriste se za procjenu veličine imigrantske populacije: nacionalnost i država rođenja. To, na žalost, nije dovoljno da pruži precizne procjene kako strana populacija može, u stvari, uključiti i ljude rođene u domaćoj zemlji. U mnogim su zemljama djeca stranih roditelja stranci, iako su rođeni u dotičnoj zemlji, a mogu dobiti državljanstvo tek kasnije. Sa statističke točke gledišta, problematično je da strano stanovništvo može isključiti one imigrante koji su uzeli državljanstvo domaće zemlje. Bolje rješenje je koristiti se zemljom rođenja kao kriterijem za procjenu veličine imigranata, kako broj imigranata ne bi ovisio o nacionalnosti. Ipak, ta definicija ima svoja ograničenja. Na žalost, neke zemlje imaju podatke o nacionalnosti pri rođenju. Podatci izostavljaju povratne ili kružne migracije, s obzirom da su ljudi registrirani na mjestu rođenja "ne-migranti".

Podatci koje ćemo analizirati pokazuju ukupnu emigraciju i imigraciju u / iz zemalja Europe. Prema podacima Eurostata za 2016. godinu, u zemlje Europske unije (28 zemalja) uselilo je 4,3 milijuna ljudi (u jednu od država članica EU-a), dok su najmanje tri milijuna bila prijavljena da su napustila državu članicu EU-a. Budući da nacionalne statistike registriraju kao useljenike ili iseljenike i one pojedince koji dolaze/odlaze iz drugih zemalja članica EU-a („mobilnost“ u EU terminologiji), ovi se podatci moraju uzeti s rezervom. Stoga podatci koje ćemo predstaviti ne govore samo o useljavanju u EU, već i o mobilnosti građana unutar Europske unije. Ukratko, podatci koje ćemo iznijeti o iseljavanju ili useljavanju sadrže i podatke o doseljenicima izvan EU regije, kao i one građane koji se sele iz jedne u drugu zemlju članicu Europske unije. Kako nacionalne statistike ne govore kamo se odselilo stanovništvo određene zemlje, niti odakle se uselilo, demografski stručnjaci iz Europske unije računaju da je 2016. godine iz neeuropskih zemalja u EU stiglo 2,0 milijuna ljudi:

preostala 1,3 milijuna ljudi, prema procjeni, doseljenici su s državljanstvom neke druge članice EU-a u odnosu na onu u koju su uselili. Oko 929 tisuća čine intra EU migranti - „povratnici“, koji su prethodnih godina radili u nekoj europskoj zemlji, a onda se vratili u svoju domovinu. Budući da su demografski stručnjaci oprezni sa strukturom imigranata u Europi kao cjelini, neophodno je nacionalne podatke u radu čitati s oprezom.

Pri analizi podataka iz sljedećih tablica, treba uzeti u obzir da je tek od 2008. godine u uporabi jedinstvena EU metodologija registracije emigranata i imigranata, pa se podacima do 2007. godine treba koristiti s oprezom. Implementacija je, na žalost, tražila neko vrijeme, pa preciznost registriranja migracija raste. Upravo su iz tog razloga podatci za razdoblje 2010. – 2012. najbliži pravom stanju.

4. MIGRACIJSKA KRETANJA U EUROPI 2002. - 2016.

Migracija je pod utjecajem kombinacije ekonomskih, političkih i socijalnih čimbenika, bilo u zemlji podrijetla emigranata (push čimbenici) ili u zemlji odredišta (pull faktori). Relativni gospodarski prosperitet i politička stabilnost EU-a smatra se značajnim učinkom privlačenja imigranata.

U radu ćemo analizirati migracijska kretanja u najznačajnijim europskim zemljama između 2002. i 2016. godine. Kako postoje velike oscilacije u godišnjim podacima (koje nisu samo odraz stvarnih kretanja već i izraz različitih primijenjenih metodologija), sve smo podatke sveli na trogodišnje prosjeke kako bismo izbjegli oscilacije zbog navedenih metodoloških problema. Nastojala sam u tablici prikazati one zemlje, koje su po nekim karakteristikama međusobno slične (po veličini stanovništva, položaju i drugo), što nam olakšava komparativnu analizu.

Analiza prilika s emigracijom i imigracijom u pet, po broju stanovništva najvećih zemalja u Europi, pokazuje da su te zemlje imale polovicu pučanstva EU (321,4 milijuna) u 2016. godini. Sve su te zemlje (izuzev Španjolske) bile zemlje imigracije, s većim brojem useljenih, nego iseljenih ljudi. Najveći dio njih kretao se između samih zemalja EU-a (Španjolci i Talijani u razvijene zemlje EU-a, najčešće Njemačku, ali i Švicarsku), dok su se stanovnici Njemačke i Engleske manje iseljavali u zemlje Europske unije, a više u druga bogatija područja, gdje su im se pružale veće mogućnosti, pogotovo za one s višim stupnjem obrazovanja (SAD, Kanada, Australija i Novi Zeland).

Useljavanja u te velike, bogatije zemlje, članice EU-a, na početku 21. stoljeća iznimno su velika (Njemačka i Engleska), dok ih je mnogo manje useljavalo u Italiju i Španjolsku. Tablica 2, međutim, otkriva niz neočekivanih

rezultata. Najveća je imigracijska zemlja Njemačka, koja je u promatranih 15 godina primila čak 11.106.986 useljenika, a slijede Engleska (7.581.479 useljenika) i Španjolska (7.527.437 useljenika). To su velike useljeničke zemlje, koje su primile čak 67% useljenika u EU. No kada priljev stanovnika saldiramo s emigracijom iz tih zemalja, dobivamo neočekivane rezultate. Te europske zemlje u cjelini su i zemlje emigracije, pri čemu je Njemačka najveća iseljenička zemlja sa 7.081.980 emigranata i Engleska sa 5.027.998 emigranata, a slijede ih Španjolska sa 4.086.531 te Francuska sa 2.899.827 emigranata u analiziranom razdoblju od 2002. do 2016.

Tablica 2. Imigracija i emigracija „mnogoljudnih“ zemalja EU-a, 2002.-2016.

	Godišnji podatci za razdoblje:					2002 - 2016.	
	2002. – 2004.	2005. – 2007.	2008. - 2010.	2011. – 2013.	2014. – 2016.	Ukupno	Prosječno godišnje
Njemačka							
Imigracija	797.231	683.324	477.472	591.437	1.152.864	11.106.986	740.466
Emigracija	649.072	634.772	425.642	249.458	401.715	7.081.980	472.132
Saldo	148.159	48.552	51.830	341.979	751.149	4.025.006	268.334
Engleska							
Imigracija	445.162	527.861	582.569	530.043	617.479	7.581.479	541.534
Emigracija	310.093	338.488	378.230	329.618	319.570	5.027.998	335.200
Saldo	135.068	189.373	204.339	200.425	297.909	2.881.889	205.849
Francuska							
Imigracija	..	297.762	300.230	326.629	360.629	3.557.986	323.453
Emigracija	..	204.879	257.986	278.112	293.925	2.899.827	263.621
Saldo	..	92.884	42.244	48.517	66.703	658.159	59.833
Italija							
Imigracija	356.128	370.599	478.836	348.006	286.177	5.519.239	367.949
Emigracija	46.791	54.484	80.105	104.804	146.783	1.298.898	86.593
Saldo	309.337	316.115	398.731	243.202	139.395	4.220.341	281.356
Španjolska							
Imigracija	545.944	839.465	450.914	318.719	354.105	7.527.437	501.829
Emigracija	39.219	145.791	357.310	462.648	357.210	4.086.531	272.435
Saldo	506.725	693.674	93.604	-143.929	-3.105	3.440.906	229.394
EU							
Imigracija	2.924.681	3.365.737	3.345.413	3.327.626	4.617.894	52.744.052	3.516.270
Emigracija	1.566.045	1.902.563	2.506.856	2.699.247	2.829.773	34.513.455	2.300.897
Saldo	1.358.636	1.463.174	838.556	628.379	1.788.121	18.230.597	1.215.373

Izvor: Immigration by age, sex and broad group of citizenship [migr_imm2ctz]

Iznimno je zanimljivo kretanje stanovništva u središnjoj Europi, u zemljama s razmjerno osrednjim brojem stanovnika (najveća od njih Nizozemska imala je 2016. godine 17 milijuna žitelja, dok je brojčano najmanja bila Austrija s 8.6 milijuna, ako isključimo Luxemburg sa svega 576 tisuća stanovnika). Sve su te zemlje u daleko većoj mjeri neto useljeničke, iako je iseljavanje veliko i značajno. Neto emigracija u pet zemalja Srednje Europe u promatranih je 15 godina iznosila 1.790.679 ljudi (pri čemu je bruto useljavanje doseglo gotovo 6 milijuna ljudi). Paradoksalno je što u Austriju, sa svojih svega 8,7 milijuna žitelja, godišnje useljava 102.013 stanovnika, dok dvostruko brojnija Nizozemska bilježi prosječno godišnje 127.253 imigranata. Kako u te dvije zemlje nije isti obujam emigracije, godišnji neto priljev stanovništva u relativno maloljudnoj Austriji iznosi čak 41.936 stanovnika, nasuprot 32.640 u Nizozemskoj. Prvi i osnovni zaključak iz ove tablice jest činjenica da se emigracija u ove malobrojne zemlje u cjelini, nakon 2008. godine, smanjuje, dok je, suprotno tome, rasla u mnogoljudnim zemljama. Zaključak je nedvojbjen: imigranti daju prednost useljavanju u mnogoljudne zemlje, gdje je ponuda radnih mjesta veća, kao uspješniji odgovor na globalizacijske uvjete, nego što je to slučaj u manjim zemljama.

Što je uzrok tolikim razlikama između zemalja koje su dio šengenskog prostora i članice EU-a? Očito je u pitanju i način prihvaćanja doseljenika, raspoloživost radnih mjesta, jezik komunikacije i drugi kulturološki faktori. Nadalje, važno je i okruženje u koje dolazi useljenik. U Austriji, koja je stoljećima bila multinacionalna, još uvijek se u gradovima nalaze oaze u kojima se govori ne samo njemački, već i češki, mađarski, hrvatski, srpski i drugi jezici. To olakšava pristup pridošlicama u državu, koja je drugačije organizirana od one iz koje migranti dolaze. Također, Austrija ja zadržala mnoge pogodnosti za pridošlice, koje su dijelovi Austro-Ugarske imali prije 1914. godine, a koji olakšavaju integraciju u austrijsko društvo.

Tablica 3. Imigracija i emigracija „maloljudnih“ razvijenih zemalja EU, 2002.-2016.

	Godišnji podatci za razdoblje:					2002. – 2016.	
	2002. -2004.	2005. - 2007.	2008. – 2010.	2011. – 2013.	2014. – 2016.	Ukupno	Prosječno godišnje
Austrija							
Imigracija	114.180	95.287	71.348	91.884	137.365	1.530.195	102.013
Emigracija	72.849	64.821	52.153	52.360	58.203	901.157	60.077
Saldo	41.331	30.466	19.196	39.524	79.162	629.038	41.936
Belgija							
Imigracija	114.384	138.973	135.281	132.311	131.162	1.685.770	129.675
Emigracija	79.751	88.705	66.013	93.468	92.279	1.128.624	86.817
Saldo	34.633	50.268	69.268	38.842	38.883	557.146	42.857
Irska							
Imigracija	66.225	121.283	61.845	55.652	79.832	1.171.710	78.114
Emigracija	28.083	42.266	71.235	86.760	73.365	905.130	60.342
Saldo	38.142	79.017	-9.390	-31.108	6.467	266.580	17.772
Luksemburg							
Imigracija	12.710	15.141	16.824	20.615	23.008	264.893	17.660
Emigracija	8.559	9.321	9.509	10.152	12.456	149.993	10.000
Saldo	4.151	5.821	7.314	10.463	10.551	114.900	7.660
Nizozemska							
Imigracija	106.594	103.422	131.070	128.037	167.142	1.908.797	127.253
Emigracija	70.221	88.571	92.954	109.086	112.236	1.419.202	94.613
Saldo	36.374	14.851	38.116	18.952	54.907	489.595	32.640

Izvor: Eurostat, autorica

Slično je i u Nizozemskoj, koja je primila veliki broj ljudi iz svojeg nekađšnjeg kolonijalnog carstva u Aziji, u Belgiji je to slučaj s Kongom (Nigerijom) itd. Sve to povećava privlačnost pojedine destinacije za migrante, koji ulaze u Europu ili se pak, iz Europe kreću prema zemljama, za koje se nadaju da će u njima ostvariti kvalitetnije uvjete života (ubi bene, ibi patria- maksima je još iz doba rimskog carstva).

Od iznimnog je značenja utvrditi kako geografski položaj utječe na useljavanje i iseljavanje stanovništva. Za analizu smo uzeli pet europskih zemalja na različitim geografskim širinama (najjužnija je Švicarska, a najsjevernija Finska). Sve su to razvijene zemlje s ostvarenim realnim bruto domaćim proizvodom (PPS) po stanovniku između 34.700 (Finska) i 68.200 (Norveška) u 2016. godini. Podatci prikazani u Tablici 4 govore da najviše imigranata dolazi u Švicar-

sku – gotovo 147 000 godišnje u razmatranih 15 godina 21. stoljeća. U Dansku, najjužniju skandinavsku zemlju, pristiglo je prosječno 58.431 osoba, u nešto sjeverniju Švedsku 99.481, u Norvešku 56.086, a u visoko položenu nordijsku Finsku svega 26.362 osobe godišnje u analiziranom razdoblju. U slučaju Norveške, imigracija, koja je devedesetih godina bila granična pojava, postaje dominantni pokretač rasta stanovništva nakon proširenja EU-a državama istočne Europe.

Slična je situacija s emigracijom u petnaestogodišnjem analiziranom razdoblju početkom 21. stoljeća. Najviše emigranata imala je Švicarska (94.623), a najmanje Finska (13.569 prosječno godišnje). No useljavanje u te zemlje veće je u apsolutnom broju od iseljavanja iz tih zemalja, što svjedoči o traženju najboljih uvjeta i većeg standarda stanovništva u gospodarski razvijenijim zemljama od domicilnih.

Tablica 4. Imigracija i emigracija u europskim zemljama s visokim BDP-om po stanovniku, 2002.-2016.

	Godišnji podatci za razdoblje:					2002. - 2016.	
	2002. – 2004.	2005. – 2007.	2008. – 2010.	2011. - 2013.	2014. - 2016.	Ukupno	Prosječno godišnje
Danska							
Imigracija	50.797	57.955	53.798	55.851	73.754	876.466	58.431
Emigracija	43.988	44.740	39.904	42.855	47.235	656.167	43.744
Saldo	6.809	13.214	13.894	12.996	26.519	220.299	14.687
Finska							
Imigracija	18.761	23.278	27.150	30.900	31.719	395.426	26.362
Emigracija	12.877	12.306	12.571	13.466	16.624	203.533	13.569
Saldo	5.885	10.972	14.579	17.434	15.095	191.893	12.793
Švedska							
Imigracija	63.303	86.821	100.751	105.124	141.404	1.492.208	99.481
Emigracija	34.873	42.815	44.462	51.214	50.982	673.035	44.869
Saldo	28.431	44.007	56.288	53.910	90.422	819.173	54.612
Norveška							
Imigracija	37.520	49.233	61.097	69.519	63.060	841.286	56.086
Emigracija	23.630	21.961	18.628	23.188	31.058	355.398	23.693
Saldo	13.890	27.271	42.469	46.331	32.001	485.888	32.393
Švicarska							
Imigracija	122.437	137.163	168.899	152.669	153.071	2.202.720	146.848
Emigracija	78.300	86.828	89.668	102.190	116.129	1.419.347	94.623
Saldo	44.137	50.336	79.231	50.479	36.942	783.373	52.225

Izvor: Eurostat, autorica

Složenost i brojnost čimbenika koji uzrokuju migracijska kretanja može se vidjeti i u kretanju stanovništva tranzicijskih zemalja. Prikazujemo te podatke za samo šest tranzicijskih zemalja jer za neke nedostaju podatci za čitavo razdoblje (primjerice Bugarsku i Rumunjsku, za koje raspoložemo podacima tek nakon ulaska u EU 2007. godine). Također, podatke za Hrvatsku treba uzeti s rezervom jer podatci nisu prikupljeni po metodologiji Eurostata od početka analiziranog razdoblja.

Tablica 5. Imigracija i emigracija tranzicijskih europskih zemalja, 2002.-2016.

	2002. – 2004.	2005. – 2007.	2008. – 2010.	2011. – 2013.	2014. – 2016.	Ukupno	Prosječno godišnje
Češka							
Imigracija	52.716	77.641	77.401	30.525	41.194	838.430	55.895
Emigracija	33.811	26.009	58.110	42.637	31.005	574.716	38.314
Saldo	18.905	51.631	19.292	-12.112	10.189	263.714	17.581
Mađarska							
Imigracija	21.827	25.971	30.355	33.563	55.514	501.689	33.446
Emigracija	3.356	4.157	11.146	24.224	41.776	253.977	16.932
Saldo	18.471	21.814	19.209	9.339	13.739	247.712	16.514
Slovačka							
Imigracija	3.125	6.496	6.794	5.132	6.680	84.684	5.646
Emigracija	1.397	1.813	1.858	2.212	3.772	33.154	2.210
Saldo	1.728	4.683	4.937	2.920	2.908	51.530	3.435
Slovenija							
Imigracija	9.528	21.417	25.468	14.325	15.296	258.104	17.207
Emigracija	7.135	12.432	15.611	13.262	14.940	190.143	12.676
Saldo	2.393	8.984	9.857	1.063	356	67.961	4.531
Poljska							
Imigracija	7.710	11.720	130.726	198.305	216.241	1.661.503	110.767
Emigracija	21.407	34.886	173.928	272.616	254.526	2.197.750	156.982
Saldo	-13.697	-23.166	-43.202	-74.310	-38.284	-551.522	-39.394
Hrvatska							
Imigracija	19.068	14.800	12.981	9.290	12.110	189.945	13.568
Emigracija	8.371	8.347	12.003	13.613	28.982	205.600	14.686
Saldo	10.697	6.453	977	-4.322	-16.872	-15.655	-1.118

Izvor: Eurostat, autorica

Najprije uočavamo relativno malobrojna migracijska kretanja. U Češku, zemlju s desetak milijuna žitelja u promatranih 15 godina, godišnje je uselja-

valo 55.895 stanovnika, dok je u ostale zemlje Unije, približno iste veličine po broju stanovnika, ulazilo mnogo manje imigranata. Posebno je mali broj useljenika tražio utočište u Slovačkoj (svega 5.646 godišnje) kao i Sloveniji (17.207), dok je Mađarska primila u prosjeku 33.446 useljenika. Očito tranzicijske zemlje srednje Europe nisu bile atraktivne za imigrante, koji su dolazili iz drugih kontinenata ili same Europe.

Tablicama prikazana komparativna analiza dvadeset europskih zemalja omogućava značajne zaključke u pogledu migracijskih kretanja. Nalazimo tri potpuno različita tipa zemalja u pogledu značenja migracijskih kretanja. Prve su zemlje koje, zahvaljujući snažnom useljavanju u promatranom razdoblju 2002.-2016., povećavaju broj stanovnika svoje zemlje za deset i više postotaka (Luksemburg, Švicarska i Austrija). Te zemlje „podmlađuju“ svoju strukturu stanovništva jer se u njih doseljava populacija mlađe dobi u odnosu na domicilno stanovništvo. To će biti dugoročni čimbenik koji će, ne samo u Europi, ojačati poziciju tih zemalja.

Posebnu kategoriju zemalja predstavljaju zemlje u kojima je imigracija osjetno veća od emigracije, što doprinosi značajnom povećanju broja tuzemaca i „pomlađivanju“ domicilnog stanovništva. U tu kategoriju ulaze Belgija, Irska, Nizozemska i Švicarska (prema podacima iz Tablice 4). Međutim, kod najvećeg broja prikazanih zemalja kretanja u prvom desetljeću 21. stoljeća nisu donijela značajnije promjene neto tijekom stanovništva u razdoblju 2002.-2016., što sigurno ne povećava udio Europe u svjetskom stanovništvu.

Na kraju, tu su i tranzicijske zemlje koje su ušle u EU nakon 2004. godine (Tablica 5). Iz podataka je vidljivo da su to uglavnom imigracijske zemlje (uz iznimku Poljske i Hrvatske). Treba naglasiti da su podatci o emigraciji iz tih zemalja nepouzdana (nepotpuni), te se dalekosežni zaključci moraju izvoditi s oprezom. No prikazani podatci govore da je u te zemlje ulazio mali broj imigranata (naročito prije 2004. godine) pa su tek nakon 2008. godine podatci nešto pouzdaniji.

Na kraju analize prilika s useljavanjem i iseljavanjem u prvom desetljeću 21. stoljeća slijedi pregled za Europsku uniju u cjelini. Od 28 prikazanih zemalja, u ukupno njih osam više je stanovnika iselilo, nego uselilo u zemlju (Bugarska, Estonija, Grčka, Latvija, Litva, Poljska i Rumunjska i Hrvatska), što su gotovo beziznimno tranzicijske zemlje. Za razliku od tih, u pregledu smanjujućih ekonomija, neka druga europska gospodarstva, zahvaljujući velikom useljavanju, pokazuju značajno povećanje svojeg stanovništva. Prirast stanovništva zbog migracijskih kretanja (definirano kao imigracija - emigracija) veći od 5% u analiziranom razdoblju 2002.-2016. pokazuju: Austrija, Belgija, Irska, Španjolska, Italija, Cipar, Luksemburg i Švedska - u najvećoj mjeri zemlje s visokim bruto domaćim proizvodom.

Tablica 6. Stanovništvo i migracije u Europi, 2002.-2016.

GEO/ TIME	Godišnji prosjek 2002. - 2016.			Udio u stanovništvu (2002. - 2016.)		
	Zemlje/ godine	Stanovništvo	Useljeni	Iseljeni	Useljenih	Iseljenih
EU (28)	500.340.539	51.647.322	34.453.780	10,32%	6,89%	3,44%
Belgija	10.787.156	1.685.770	1.128.624	15,63%	10,46%	5,16%
Bugarska	7.486.656	107.313	128.018	1,43%	1,71%	-0,28%
Češka	10.373.998	838.430	574.716	8,08%	5,54%	2,54%
Danska	5.513.027	876.466	656.167	15,90%	11,90%	4,00%
Njemačka	81.733.284	11.106.986	7.081.980	13,59%	8,66%	4,92%
Estonija	1.340.438	65.011	87.624	4,85%	6,54%	-1,69%
Irska	4.392.861	1.171.710	866.483	26,67%	19,72%	6,95%
Grčka	10.987.467	996.722	1.037.856	9,07%	9,45%	-0,37%
Španjolska	45.034.101	7.527.437	4.086.531	16,71%	9,07%	7,64%
Francuska	64.215.284	3.564.931	2.885.535	5,55%	4,49%	1,06%
Hrvatska	4.284.591	189.945	205.600	4,43%	4,80%	-0,37%
Italija	58.887.212	5.519.239	1.298.898	9,37%	2,21%	7,17%
Cipar	792.701	225.944	127.589	28,50%	16,10%	12,41%
Latvija	2.143.881	110.414	344.425	5,15%	16,07%	-10,92%
Litva	3.166.664	183.656	614.026	5,80%	19,39%	-13,59%
Luksemburg	499.720	264.893	149.993	53,01%	30,02%	22,99%
Mađarska	10.010.321	501.689	253.977	5,01%	2,54%	2,47%
Malta	414.163	100.794	48.613	24,34%	11,74%	12,60%
Nizozemska	16.526.310	1.908.797	1.419.202	11,55%	8,59%	2,96%
Austrija	8.337.873	1.530.195	901.157	18,35%	10,81%	7,54%
Poljska	38.104.121	1.661.503	2.197.750	4,36%	5,77%	-1,41%
Portugal	10.485.817	398.036	381.087	3,80%	3,63%	0,16%
Rumunjska	20.667.723	1.299.540	1.850.066	6,29%	8,95%	-2,66%
Slovenija	2.029.272	258.104	190.143	12,72%	9,37%	3,35%
Slovačka	5.390.968	84.684	33.154	1,57%	0,61%	0,96%
Finska	5.332.123	395.426	203.533	7,42%	3,82%	3,60%
Švedska	9.298.366	1.492.208	673.035	16,05%	7,24%	8,81%
UK	62.104.440	7.581.479	5.027.998	12,21%	8,10%	4,11%

Izvor: Eurostat; autorica

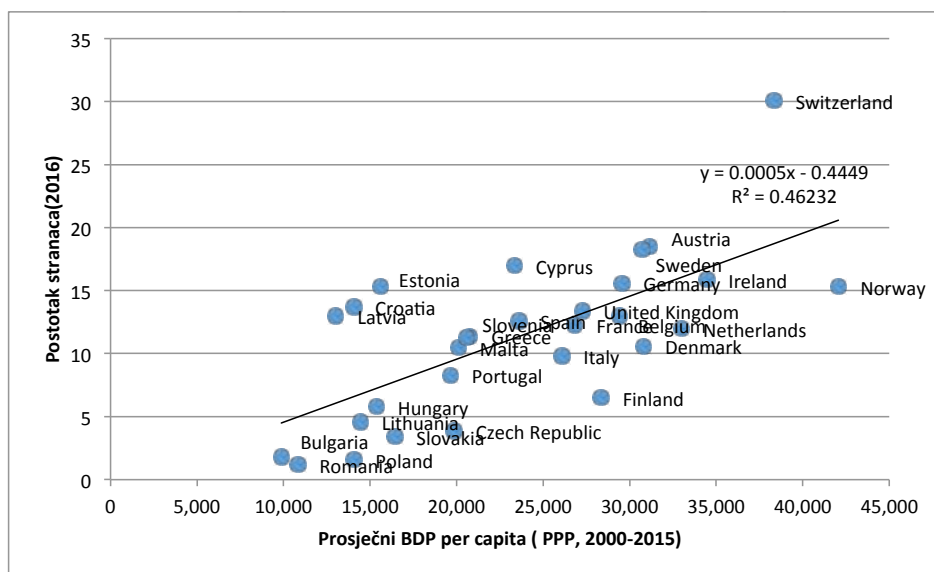
Analiza udjela novouseljenih državljana u ukupnom stanovništvu svjedoči o završetku migracijskog puta. Od (nerijetko) neželjenog gosta u danoj zemlji, on postaje prihvaćeni radnik/zaposlenik, a zbog boljih životnih prilika u zemljama

koje su neusporedivo bolje nego u domicilnim, on na kraju traži državljanstvo zemlje u kojoj se udomio. Prikazani podatci svjedoče o potencijalno visokom udjelu novih „državljana“ u ukupnom stanovništvu nekih zemalja, što govori i o politici dane zemlje, ali i o percepciji stranaca kod lokalnog stanovništva.

5. MOBILNOST RADNIKA U EU I IMPLIKACIJE ZA HRVATSKU I NOVE ČLANICE EUROPSKE UNIJE

Tradicionalne teorije integracije, kao što je pristup optimalnom valutnom području, pripisuju značajnu ulogu međunarodnoj mobilnosti radnika u savladavanju relativnih ekonomskih fluktuacija između zemalja. Sloboda kretanja radnika temeljno je načelo Ugovora o funkcioniranju Europske unije (članak 45.), koji je razvijen sekundarnim zakonodavstvom Europske unije i praksom Suda pravde. Građani Europske unije imaju pravo: potražiti posao u drugoj zemlji EU-a, raditi tamo bez potrebe za radnom dozvolom, ostati tamo čak i nakon završetka zaposlenja i uživati jednako postupanje s državljanima u pristupu za- pošljavanju, uvjetima rada i svim ostalim društvenim i poreznim pogodnostima.

Slika 1. Dohodci i imigracija u odredišnim državama članicama Europske unije

Izvor: Eurostat, autorica

Napomena: rođeni u inozemstvu (15-64 godine)

Kako bismo prikazali razlike između zemalja i uvjete na tržištu rada, koristimo se trenutnim dohodcima po zemljama u usporedbi s inozemstvom. Slika 1 pokazuje udio stranaca tijekom 2016. godine, nasuprot prosječnom dohotku ostvarenom u razdoblju od 2000. do 2015. godine. Kao mjeru gospodarskih uvjeta u odredišnim zemljama, koristili smo prosječni BDP po glavi stanovnika po paritetu kupovne moći za praćenje razlika između zemalja i uvjeta na tržištu rada. Odnos između imigracije i realnog BDP-a po glavi stanovnika pokazuje pozitivnu korelaciju.

Imigracija može imati pozitivne učinke na povećanje dohodaka po stanovniku zemlje kroz povećanje ukupne faktorske produktivnosti, uključujući raznovrsnost produktivnih vještina i većih inovacija. Jaumotte et al. (2016.) smatraju da povećanje udjela imigranata u starijoj populaciji od jednog postotnog boda (prosječni godišnji porast od 0,2 postotna boda) može povećati BDP po stanovniku države primateljice za dva posto dugoročno.

Važni čimbenici koji utječu na izbor zemlje odredišta uključuju zajednički službeni jezik, zajedničku granicu i činjenicu da su zemlje dio schengenskog prostora ili Europske unije. Značajan čimbenik emigracije svakako je predstavljalo najveće proširenje u povijesti Europske unije, 2004. i 2007. godine, što je rezultiralo dozvolom deset zemalja Srednje i Istočne Europe za slobodnijim kretanjem radne snage u Švedsku, UK i Irsku, a slijedom toga i u ostatak EU-a.

Najprije ću prikazati projekcije stanovništva u Hrvatskoj i novim članicama EU-a od 2006. do 2050. godine, a potom ću utvrditi veličinu i dimenzije slobodnijeg kretanja radnika u Republici Hrvatskoj i novim članicama EU-a. Prema procjeni Državnog zavoda za statistiku, Republika Hrvatska imala je 4.174.349 stanovnika sredinom 2016. godine, što je predstavljalo smanjenje za 29 255 osoba u odnosu na 2015. godinu (0,7%). Kako se navedene procjene temelje na podacima MUP-a, oni ne pokazuju realno stanje jer stanovnici koji se iseljavaju i odlaze raditi u inozemstvo nemaju obveze objavljevati se, te se i dalje vode u evidenciji.

Projekcije udjela stanovništva novih članica u ukupnoj populaciji EU-a pokazuje da će gotovo sve nove članice EU-a (uz izuzetak Cipra i Malte) imati dugoročne trendove smanjivanja stanovništva nakon ulaska u Europsku uniju do 2050. godine (Tablica 7). Prema procjenama, Hrvatska bi dugoročno smanjila svoj udio u ukupnoj EU populaciji sa 0,87% u 2006. godini na 0,7% 2050. godine (uz pretpostavku da nema imigracije). To će sigurno imati dugoročne ekonomske posljedice za gospodarstva tih zemalja, ako se ne provede sveobuhvatna makroekonomska i socijalna politika na razini država članica, bez pretencioznih očekivanja da će to učiniti Europska komisija.

Tablica 7. Projekcije udjela stanovništva novih članica EU-a u ukupnoj populaciji EU (u%)

EU (28)	2006.	2015.	2020.	2030.	2040.	2050.
Bugarska	1,54	1,42%	1,35%	1,22%	1,12%	1,05%
Češka	2,06	2,07%	2,07%	2,04%	2,00%	1,98%
Estonija	0,27	0,26%	0,26%	0,25%	0,24%	0,24%
Hrvatska	0,87	0,83%	0,79%	0,75%	0,72%	0,70%
Cipar	0,15	0,17%	0,17%	0,18%	0,18%	0,19%
Latvija	0,45	0,39%	0,37%	0,33%	0,30%	0,28%
Litva	0,66	0,57%	0,53%	0,46%	0,40%	0,37%
Mađarska	2,03	1,94%	1,90%	1,85%	1,79%	1,76%
Malta	0,08	0,08%	0,09%	0,09%	0,10%	0,10%
Poljska	7,69	7,48%	7,36%	7,10%	6,78%	6,50%
Rumunjska	4,28	3,91%	3,74%	3,44%	3,23%	3,09%
Slovenija	0,4	0,41%	0,40%	0,40%	0,39%	0,39%
Slovačka	1,08	1,07%	1,06%	1,04%	1,02%	1,00%

Izvor: <http://ec.europa.eu/eurostat/> 10.04.2018; i UN Projection, 2017.

U 2017. godini porasla je mobilnost građana (radne dobi od 20 do 64 godine) u Europskoj uniji na 3,8% ukupnog broja stanovništva EU-a, što je za 1,3 postotna boda više nego u 2007. godini. Schengenski sporazumi i uvođenje eura značajno su utjecali na povećanu međunarodnu mobilnost radnika između zemalja članica. Situacija u pogledu sklonosti mobilnosti se, međutim, razlikuje po državama članicama, u rasponu od 3,0% za radno sposobne građane Slovenije do 19,7% za građane Rumunjske. Nakon ulaska RH u Europsku uniju (u srpnju 2013. godine), vidljiv je porast mobilnosti njezinih građana. Hrvatska je na trećem mjestu u grupi novih članica EU-a s 14 posto mobilnih građana. Najmanje su, međutim, mobilni radnici visoko razvijenih zemalja poput Njemačke, Ujedinjenog Kraljevstva i Švedske, koji se kreću oko 1 posto (Eurostat, 2018.), što je i očekivano zbog stupnja razvijenosti i viših dohodaka. S druge strane, podaci u apsolutnim brojevima u 2017. godini pokazuju da su najbrojnije nacionalne skupine mobilnih građana u radnoj dobi u EU bili Rumunji (2,5 milijuna), Poljaci (1,7 milijuna) i Bugari (569 tisuća osoba).

Tablica 8. Mobilnost građana (u dobi 20-64 godina) u novim članicama EU i Hrvatskoj (u tisućama) i u postotku

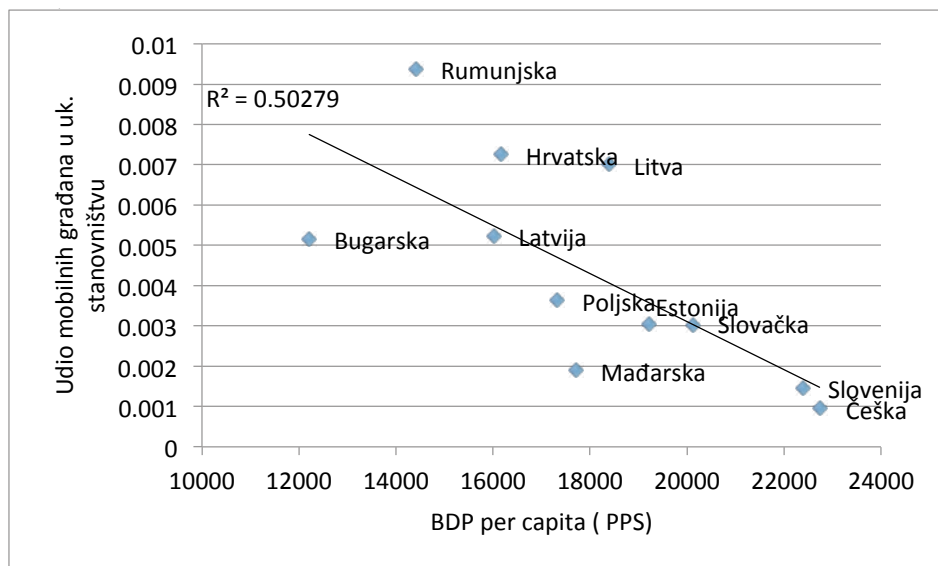
Građani iz zemlje/godišnji prosjek	2008. - 10.	2011. - 13.	2014. - 16.	2017.	Mobilnost *građana u % domaćeg stanovništva, 2017.
Bugarska	315,5	347,5	445,8	569	12,5
Češka	96,4	96,5	109,7	117	1,8
Estonija	29,5	36,9	54,1	55,5	6,8
Hrvatska	312,9	280,4	318,6	367,4	14,0
Cipar	39,4	38,4	22,9	22,3	3,9
Latvija	61,6	102,2	146,1	155,1	12,9
Litva	149,5	206,5	250,5	270,1	15,0
Mađarska	113,4	161,2	284,5	321,1	5,2
Malta	8,5	9,35	8,4	9,7	3,6
Poljska	1.123,2	1.317,8	1.698,5	1.857,3	7,8
Rumunjska	1496,1	1836,8	2231,4	2.496,5	19,7
Slovenija	28,6	29	33,1	40	3,0
Slovačka	135,5	159,2	197,1	221,5	6,0
EU28 *	8883,7	9696,8	11.278,0	12.356,0	3,8
Ne-članice EU	14.381,3	14.554,2	14.997,9	15.924,4	..
Total	332.501,3	329.832,2	329.110,0	328.115,2	..
Bez odgovora	204,5	145,8	194,1	222,1	..

Izvor: Eurostat

Napomena: *Mobilni građani EU-a građani su koji imaju državljanstvo neke države članice EU-a i borave u drugoj zemlji EU-a (najmanje 12 mjeseci), osim zemlje u kojoj su državljani.

Na Slici 2 prikazujemo korelaciju između udjela mobilnih građana u ukupnom stanovništvu i bruto domaćeg proizvoda po stanovniku prema kupovnoj moći u novim članicama EU-a. Odnos pokazuje visoku korelaciju, što je indikator da su relativno niže plaće i dohodci u domicilnim zemljama novih članica EU-a bili značajan čimbenik iseljavanja. To je posebno vidljivo u slučaju Rumunjske i Bugarske, ali i Hrvatske, Litve i Latvije.

Slika 2. Građani radne dobi novih članica EU-a koji borave u nekoj drugoj zemlji EU-a prema državljanstvu, 2008.-2016.

Izvor: Eurostat, autorica

S druge strane, povećano iseljavanje iz zemalja Srednje i Istočne Europe nakon 2013 .godine, imati će kratkoročne ekonomske implikacije za te zemlje. Emigracija kvalificiranih radnika iz istočne Europe i Hrvatske mogla bi utjecati na smanjenje rasta bruto domaćeg proizvoda i razinu dohotka u tim zemljama. Bolje dohodovne mogućnosti na tržištu rada u glavnim destinacijskim zemljama privukle su brojne radnike iz Hrvatske, koja je također iskusila povećanu emigraciju otkako su tržišta rada većine članica EU-a otvorile svoja vrata za hrvatske građane. Svjedoci smo iseljavanja čitavih obitelji u inozemstvo, što će dugoročno imati utjecaj na pad stope fertiliteta. Tome treba dodati da je u 2016. prosječna starost ukupnog stanovništva Republike Hrvatske iznosila 42,8 godina (muškarci 41,0; žene 44,5) pa se time svrstava među najstarije nacije Europe (DZS, RH, 2018.).

S recesijom i povećanjem nezaposlenosti nakon 2008. godine, nestašica radne snage nije predstavljala problem. No s oporavkom nakon 2012. godine, nestašica radne snage ponovno se pojavila. Iseljavanje iz zemalja središnje i istočne Europe već prije krize imalo je negativan utjecaj na njihova tržišta rada i stvorio nestašice rada. U razdoblju 2014. - 2016., zemlje središnje i istočne Europe, koje najviše trpe zbog nedostatka radne snage, iskusile su različitu

situaciju u smislu njihove sposobnosti zadržavanja i privlačenja talenata. Bugarska, Estonija, Latvija, Litva Rumunjska, Poljska i Hrvatska postale su manje privlačne za talente od 2002. - 2016., dok su Mađarska, Češka i Slovenija postale atraktivne za privlačenje talenata (vidjeti Tablicu 6).

Koje su glavne odredišne zemlje za emigrante iz zemalja Srednje i Istočne Europe? Iz Tablice 8 vidljivo je da je Njemačka u 2016. godini bila vrlo atraktivna za useljavanje iz novih članica EU-a. Privukla je čak dva milijuna imigranata, od čega najviše iz Poljske (704 tisuće), Rumunjske (442 tisuće), Hrvatske (283 tisuće), a zatim Bugarske (229 tisuća ljudi), dok su ostale zemlje nešto manje zastupljene. Velika Britanija je druga destinacijska zemlja po važnosti za useljavanje iz tranzicijskih zemalja EU-a sa svojih 1,7 milijuna imigranata, od čega se najviše uselilo Poljaka (928 tisuća), a zatim slijede građani Rumunjske (236 tisuća), Litve (172 tisuće), Latvije (98 tisuća), Slovačke (94 tisuće), Mađarske (83 tisuće), Bugarske (67 tisuća) i Češke (45 tisuća), dok je useljavanje iz ostalih novih članica slabije zastupljeno. Postoje različiti načini davanja prednosti u pogledu useljavanja u razvijenije članice EU-a. Tako su građani Litve, (sa stopom emigracije stanovništva od visokih 19,4% u razdoblju 2002. - 2016.), davali prednost useljavanju uglavnom u Englesku i Irsku, a građani Latvije (sa stopom emigracije od 16,1%), preferirali su useljavanje pretežno u Englesku i Njemačku, dok su za Poljake (sa stopom emigracije od 5,8 % u analiziranom razdoblju), glavne zemlje useljavanja bile Engleska, Njemačka, Irsko i Nizozemska. Iseljavanje većeg broja stanovnika iz središnje, istočne i južne Europe moglo bi u budućnosti imati negativan učinak na potencijalni rast tih zemalja.

Tablica 9. Glavne odredišne zemlje EU-a za migrante Srednje i Istočne Europe, siječanj 2016. (tisuće ljudi)

Izvorne z.	Njemačka	UK	Austrija	Irska	Francuska	Belgija	izozemska	Grčka	Švedska	Danska	Finska	Portugal
Bugarska	228,7	66,9	22,4	1,8	21,1	31,3	21,9	78,7	6	8,2	1,9	6,7
Hrvatska	283,3	3,8	69,7	0,9	3,8	1,8	2,2	0,3	4,8	1,4	0,4	0,2
Češka	51,7	45,4	12,4	5,5	4,7	3,5	3,5	0,9	1,5	1,4	0,5	0,3
Estonija	6,3	8,1	0,5	2,6	0,8	1	1,1	0,1	4,7	1,4	50,4	0,1
Mađarska	171,2	83,4	63,3	8,2	6,8	6,4	12,3	0,8	6,7	4,3	2	0,5
Latvija	30,4	98,1	1,4	21	2	1,8	3,8	0,3	5,5	5	1,8	0,3
Litva	42	172,2	1,4	37,4	2,7	2,4	5,3	0,5	11,3	11,5	1,5	0,5
Pojska	703,8	928,3	57,6	124,6	54,7	70,4	110,9	14,7	50,8	35,3	4	1,4
Rumunjska	442,2	236,3	82,8	18,3	108,3	73,2	13,7	48,2	14,4	22,4	2,5	30,5
Slovačka	47,9	94	35,4	10,9	4,3	6,1	4,8	0,8	1,4	2,4	0,4	0,2
Slovenija	27	1,6	15,3	0,2	0,9	1,1	1,1	0,1	0,8	0,4	0,1	0,1
Slovenija	27	1,6	15,3	0,2	0,9	1,1	1,1	0,1	0,8	0,4	0,1	0,1
Ukupno	2036,7	1738	362,2	231,3	210	198,8	180,4	145,3	108	93,7	65,4	40,8

Izvor: Eurostat, Population on 1 January, by age group, sex and citizenship

4.1. OBRAZOVANJE IMIGRANATA

Jedan od ciljeva Strategije „Europa 2020“ za europsku suradnju u obrazovanju i osposobljavanju jest osigurati da udio 30 - 34-godišnjaka sa završenim tercijarnim obrazovanjem dosegne najmanje 40% do 2020. godine. Migranti imaju važnu ulogu u postizanju tog cilja, naročito u državama članicama EU-a gdje čine značajan dio stanovništva. U nekim državama članicama EU-a, kao što su, Estonija, Latvija i Poljska, gore navedeni cilj već je ispunjen, kako u pogledu domaćeg, tako i stranog stanovništva (Eurostat, 2017.).

Mnogi istraživači tvrde da imigracija, bez obzira na to koliko je ta politika kontroverzna, ima ekonomskog smisla (Jaumotte et al., 2016.). Dugoročno, i visoko i nisko kvalificirani radnici imigranti donijet će koristi svojim novim domovinama povećanjem dohotka po stanovniku i životnog standarda. Visokokvalificirani imigranti donose raznolike talente i stručnost, a niskokvalificirani imigranti popunjavaju osnovna deficitarna zanimanja u zemlji domaćina i omogućavaju starijima da se zaposle na višim kvalificiranim radnim mjestima.

Tablica 10. Visoko obrazovani imigranti u (% stanovništva)

GEO/TIME	2008.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.
EU (28)	21,7	23,0	25,5	26,1	26,5	27,2	27,8	28,5	28,9
Bugarska	36,7	29,5	28,9	36,9	41,7	39,0	40,6	42,3	44,9
Češka	16,9	20,8	24,5	22,4	26,2	27,2	25,6	28,5	30,6
Estonija	36,0	38,4	37,9	41,1	40,7	41,5	41,7	42,5	40,1
Hrvatska	13,1	15,1	15,5	16,0	17,0	15,7	18,7	16,9	17,4
Cipar	31,8	33,3	33,2	34,5	35,3	36,1	33,1	33,2	34,9
Latvija	24,4	26,5	26,6	25,8	26,9	24,8	31,8	32,5	32,7
Litva	28,6	30,1	30,3	33,9	32,0	34,6	34,4	34,8	35,9
Mađarska	27,2	29,3	29,2	31,3	29,0	29,2	29,7	25,8	26,9
Malta	19,9	25,9	24,8	26,0	30,8	34,2	29,7	24,9	29,3
Poljska	29,9	33,1	38,7	41,2	41,5	44,2	49,6	43,7	49,1
Rumunjska	:	:	:	62,3	:	:	:	:	50,8
Slovenija	10,4	11,4	13,4	13,6	13,3	12,7	12,4	13,7	18,1
Slovačka	21,8	21,2	26,8	29,6	24,8	24,7	26,7	24,3	27,5

Izvor: Eurostat, visoko obrazovani imigranti, 15-64 godine (razina obrazovanja 5-8)

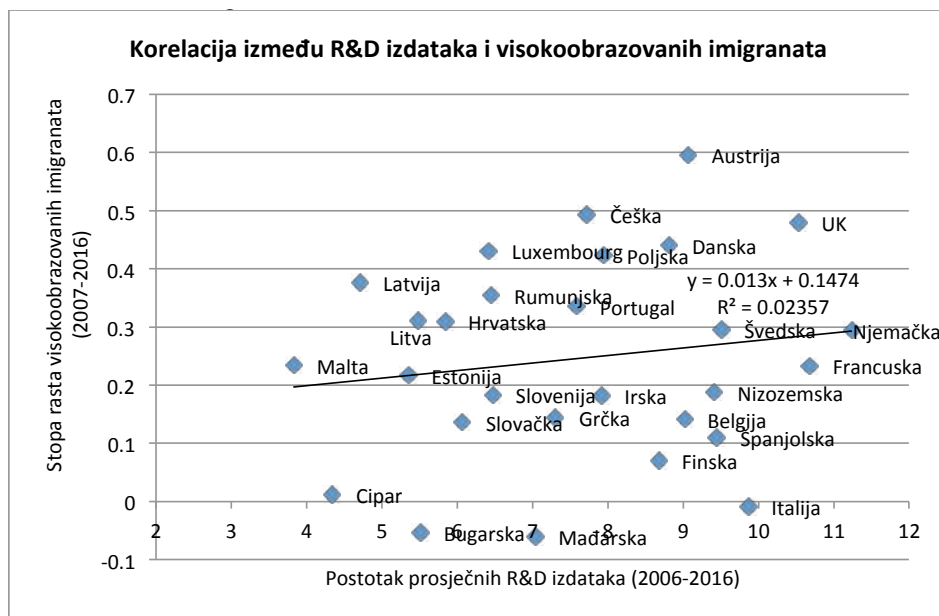
Iz Tablice 10 vidljiv je porast udjela visokoobrazovanih imigranata u stanovništvu radne dobi u novim članicama EU-a u razdoblju od 2008. do 2017. Osam zemalja imalo je postotak imigranata s tercijskim obrazovanjem iznad prosjeka EU-a (28,9%). Najmanji postotak tercijski obrazovanih stranaca, međutim, zabilježen je u Hrvatskoj (17,4%) i Sloveniji (18,1%). Ovdje napominjemo da je očito u pitanju neusklađenost metodologije u prikupljanju podataka Eurostata po pojedinim članicama, a kao primjer navodimo Bugarsku i Rumunjsku koje su imale nerealno visoki postotak visokoobrazovanih imigranata.

Mehanizmi kojima useljavanje povećava produktivnost rada mogu se razlikovati za visokokvalificirane i niskokvalificirane radnike. Visoka kvalificirana imigracija povećava inovacije u gospodarstvu domaćina (Alesina et al, 2016.; Ortega, F. & Peri, J., 2014.), dok niskokvalificirani imigranti povećavaju produktivnost na način da domaći radnici preuzimaju visoko kvalificirane poslove (D'Amuri i Peri, 2014.). U odredišnim zemljama, međunarodna migracija može se koristiti kao sredstvo za rješavanje specifičnih nestašica na tržištu rada u kratkom roku, iako ona ne može trajno zaustaviti trend starenja stanovništva u mnogim članicama EU-a.

Druga mogućnost za rast produktivnosti jest pozitivan utjecaj visokokvalificiranih imigranata koji bi mogli imati na inovacije u zemlji primateljici. To je osobito važno za Europu, gdje su rast i investicije još uvijek slabi. Fassio et al. (2015.) smatraju da porast broja visokoobrazovanih imigranata od 1 posto ima pozitivan, ali mali učinak na inovacije (povećanje citata od oko 0,1 posto). Taj je učinak pozitivan u sektorima visoke tehnologije. Međutim, učinak niskokvalificiranih imigranata na inovacije negativan je, kako u sektorima visoke, tako i u onima niske tehnologije.

U nastavku prikazujemo korelaciju između izdataka za istraživanje i razvoj (R&D) i stope rasta visokoobrazovanih imigranata (slika 3). Vidljivo je da ne postoji jaka korelacijska veza, što bi upućivalo na činjenicu da se premalo ulaže u obrazovanje imigranata, ali i da su izdatci za R&D još uvijek na niskoj razini u novim članicama EU-a. Ankete o determinantima mobilnosti istraživača pokazuju da su među najvažnijim razlozima za mobilnost istraživača u drugu zemlju EU-a i izvan EU-a napredovanje u karijeri, financiranje kroz fondove za istraživanja i opremu, što je povezano s troškovima istraživanja (Veugelers and Elena Del Rey, 2014.). Smanjeni izdatci za istraživanje i razvoj istočnoeuropskih zemalja imat će negativne učinke na odljev mozgova u perspektivi, ali i na slabije privlačenje talenata iz inozemstva.

Slika 3. Korelacija između izdataka za istraživanje i razvoj (R&D) i stope rasta visokoobrazovanih imigranata.

Izvor: Eurostat, autorica

4.2. UPRAVLJANJE MIGRACIJAMA

Europska unija razvila je tzv. Zajednička temeljna načela za imigrantsku integracijsku politiku, koja su usvojena 2004. i 2014. i potvrđena kao opći okvir za politiku euro suradnje i integracije za zemlje članice. Zajednička temeljna načela uključuju glavne aspekte procesa integracije, uključujući zapošljavanje, obrazovanje, pristup institucijama, robama i uslugama, kao i društvu općenito. Ono što je najvažnije, zajednička temeljna načela definiraju integraciju kao dvosmjernan proces međusobne prilagodbe od strane svih imigranata i, s druge strane, stanovnika država članica Europske unije.

Globalnim pristupom migracijama i mobilnosti, koji je Komisija predstavila 2011. godine, utvrđen je opći okvir za odnose EU-a s trećim zemljama po pitanju migracija. Komisija je u svibnju 2015. predstavila Europski migracijski program i imigraciju postavila kao jedan od prioriteta, nakon što je u prosincu 2014. godine istekao program iz Tamperea (1999.) i Haga (2014). U programu su predložene hitne mjere za suočavanje s kriznim stanjem koje vlada u Sre-

dozemlju, ali i mjere koje treba poduzeti radi boljeg upravljanja migracijskim tokovima u svim aspektima.

Komisija je na temelju tog programa 6. travnja 2016. objavila svoje smjernice u području zakonite migracije, u komunikaciji „Prema reformi zajedničkog europskog sustava azila i proširivanju zakonitih mogućnosti za dolazak u Europu”. Razmotrena su četiri glavna područja djelovanja: revizija Direktive o plavoj karti, privlačenje inovativnih poduzetnika u Uniju, uspostava usklađenijeg i djelotvornijeg modela upravljanja zakonitim migracijama na razini Unije i jačanje suradnje s ključnim državama podrijetla. Direktivom 2009/50/EZ o uvjetima ulaska i boravka državljana trećih zemalja u svrhu zapošljavanja visokokvalificiranog kadra uvodi se „plava karta EU-a”, ubrzan postupak za izdavanje posebne dozvole za boravak i rad visokokvalificiranih radnika iz trećih zemalja u državama članicama pod privlačnijim uvjetima. Međutim, Komisija je nedavno predložila izmjene trenutnog režima, s obzirom da on stvarno funkcionira u izuzetno malom broju država članica.

EU provodi politiku upravljanja migracijama i izbjegličkom krizom, kao i očuvanjem schengenskog područja uz financijski instrument Fonda za azil, migraciju i integraciju (Asylum Migration and Integration Fund- AMIF). U okviru višegodišnjeg financijskog okvira za razdoblje 2014.-2020., Komisija je odobrila AMIF-u 3,137 milijardi eura, što predstavlja svega 0,29% ukupnog proračuna. Taj fond uključuje i 9,26 milijardi eura namijenjenih Fondu za unutarnje osiguranje (koji se, između ostalog, bavi s povezanim područjem upravljanja granicom) i financiranjem relevantnih agencija EU-a (npr. EASO i Frontex), kako bi se bolje upravljalo migracijama i izbjegličkom krizom (EU Parlament, 2016.).

5. ZAKLJUČAK

Migracije prema Europi, prikazane u zadnjih pedeset godina, predstavljaju dobrobit za naš kontinent, koji brojem ljudi postaje sve manje zastupljen u globaliziranom svijetu. Uz sporiju dinamiku gospodarskog rasta, to bi donosilo gubitak značenja Europe u svijetu 21. stoljeća. Temeljem analize možemo zaključiti da su ciljne migracije u Europu dobrodošle jer usporavaju, a mogle bi i zaustaviti gubitak ekonomskog značenja Europe u globaliziranom svijetu. Imigracije predstavljaju nagovještaj promjena, trenda opadanja značenja Starog Kontinenta. Makroekonomisti stoga imigracije u Europi vide kao dobrodošao element dinamiziranja usporenog europskog gospodarstva. To, naravno, traži cjeloviti pristup problemu migracija, kao i koordiniranu politiku Europ-

ske unije u pogledu milijuna imigranata koji, tražeći azil, dolaze s Bliskog Istoka i Afrike.

Migranti aktivno pridonose gospodarskom, društvenom i kulturnom razvoju europskog društva. Njihova uspješna integracija u društvo u zemlji domaćinu ključna je za uspješno provođenje legalne migracije i doprinosa koje imigracija može donijeti razvoju EU-a. Iako su države članice prvenstveno odgovorne za integraciju, Europska unija podupire nacionalne i lokalne politike s koordinacijom politike, razmjenom znanja i financijskim sredstvima.

Budući da brojne države članice EU-a imaju niske stope nataliteta uz duži očekivani životni vijek, utjecaj demografskog starenja u zemljama EU-a bit će od iznimne važnosti u idućim desetljećima. Najvažnija promjena u većem dijelu članica EU-a bit će prijelaz prema dobnostarijoj populaciji u strukturi stanovništva. To je naročito slučaj u nekim zemljama Istočne Europe, gdje je zbog povećanog iseljavanja stanovništva mlađe životne dobi došlo do pada broja stanovnika, ali i starenja stanovništva, što će imati dugoročne ekonomske posljedice za te zemlje.

LITERATURA

1. Alesina, A., Barbiero, O., Favero, C., Giavazzi, F., Paradisi, M., Austerity in 2009. - 2013. *Economic Policy*, 30, 2016., str. 383.–437.
2. Collier, P. and Betts, A., *Rethinking Refugee Policy in a Changing World*, 1st Edition, Great Britain by Allen Lane, 2017.
3. Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, Procjena stanovništva Republike Hrvatske - DZS, 2018., <https://www.dzs.hr/>
4. Eurostat, Immigration by age, sex and broad group of citizenship [migr_imm2ctz]
5. Eurostat, <http://ec.europa.eu/eurostat/> 10.04.2018; i UN Projection, 2017.
6. Eurostat, Population by educational attainment level, seks, age and country of birth (edat-lfs-9912)
7. Eurostat, Population on 1 January, by age group, sex and citizenship
8. Fassio, C. and Montobbio, F., How Do Native and Migrant Workers Contribute to Innovation? A Study on France, Germany and the UK. Discussion Paper No. 9062, IZA Bonn Germany, 2015.
9. Eurostat, <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database>
10. Francesco D'Amuri Giovanni Peri, Immigration, Jobs, and Employment Protection: Evidence from Europe before and during the great recession, *Journal of the European Economic Association*, pp. Volume 12, Issue 2., 2014., pp 432.-464.
11. Hanson, G., McIntosh, C., Is the Mediterranean the New Rio Grande? US and EU Immigration Pressures in the Long Run, *Journal of Economic Perspectives*, 30 (4), 2016., str. 57.-82.

12. ILO, World of Work Report 2014: Developing with jobs / International Labour Office, Geneva, 2014.,p.189
13. Jaumotte, F., Koloskova, K., Saxena, S. C., *Impact of migration on income levels in advanced economies*, Washington, DC, International Monetary Fund; 8 / October 2016.
14. Madisson, A., *Contour of the World Economy (Essays in Macro-Economic History)*, Oxford, 2007.
15. OECD , *International Migration Outlook 2015*. OECD, Paris, 2015.
16. Ortega, F. and Peri, J., The roles of trade and migration. *Journal of International Economics*, 2014, vol. 92, issue 2, 2014.,231.-251.
17. Official Journal of the European Union, COUNCIL DIRECTIVE 2009/50/EC of 25 May 2009.
18. King, R. and Skeldon, R., ‘Mind the Gap!’ Integrating Approaches to Internal and International Migration. *Journal of Ethnic and Migration Studies* Vol. 36, No. 10, December 2010, pp. 1619. -1646.
19. Veugelers, R. and Elena Del Rey, The contribution of universities to innovation, (regional) growth and employment. EENEE Analytical Report No. 18. Prepared for the European Commission, 2014.
20. United Nations, *International Migration Report*, 2017.
21. United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division, *World Population Prospects: The 2017 Revision*, 21. June 2017.
22. World Bank *Migration and Development Brief 27*, April, 2017.

